

פרשת בא

מכת חושך /

ויאמר ה' אל-משה נטה ירך על-השמים ויהי חשך על-ארץ מצרים וימש חשך:
(שמות י' כ"א)

רש"י מציע כמה ביאורים למילה: "וימש" הנזכרת בסוף הפסוק. אחת מהדרכים הידועות היא זו שהוא מביא בשם המדרש, לפיה המילה: "וימש" הינה מלשון מישוש וממש, ובאה להורות שהחשך בו הוכתה מצרים היה מוחשי, גס ובר-מישוש.

בעל ה"תורה תמימה" הביא כאן את דברי המכילתא בפרשת בשלח לפיהם לא יכלו המצרים לשנות את תנוחתם מעמידה לישיבה ולהיפך מחמת ממשותו. בנוסף, מביא ה"תורה תמימה" שבמדרשים מבואר שעביו של החשך היה כעובי דינר. על סמך המדרשים הללו רצה בעל ה"תורה תמימה" ליישב קושי מסוים עליו עמד הוא עמד בדרך מקורית ושנויה במחלוקת. לכאורה, החשכת היום סותרת את ההבטחה שהבטיח הקב"ה לנח ולבניו לאחר המבול: "עַד פְּלִימֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקִצִּיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ". (בראשית ח' כ"ב)

מכח המדרשים הללו רצה בעל ה"תורה תמימה" לייסד שהחשך לא היה אלא חומר ממשי שנדבק בעיניהם של המצרים (וכנראה גם סביב שאר גופם, על פי דברי המכילתא הנ"ל), ולפיכך הם לא שינו כלל את סדרי היום, אלא רק מנעו מן המצרים ליהנות מאור השמש.

בתפיסתם הפשוטה של האנשים, החשך אינו נתפס כמציאות כלל, אלא כהעדר אור. אמנם, הגאון מווילנא הוכיח מנוסח ברכת "יוצר אור" שהחושך הינו יצירה חדשה, שכן אנו אומרים: "יוצר אור ובורא חושך". משמע, שהחשך הינו גם כן בריאה בפני עצמה.

בהמשך אותה ברכה אנו אומרים: "עושה שלום ובורא את הכל". עשיית השלום נזכרת רק לאחר שציינו שהקב"ה יצר את האור וברא את החשך; רק לאחר שנוצרו שני הניגודיים המהותיים ביותר - "אור" ו"חשך", אפשר לעשות שלום בין שני הצדדים - כשם שרק לאחר שנבראו האש והמים הביא בורא העולם שלום ביניהם על ידי כך שיצר בריאה שלישית, ששליבה את שני הצדדים - הלא הם השמים.

מכאן אנו למדים שמהות המושג: "שלום" אינה דומיננטיות של תפיסה אחת או של צד אחד המונעות מצדדים אחרים לבא לידי ביטוי; רק כאשר ישנה אפשרות לחלוק ולהתווכח ניתן לדבר על שלום, כאשר הניגודים השונים מצטרפים יחדיו לתמונה אחת כוללת ומשלימים זה את זה. זה הטעם לכך שמי שאין לו אישה שרוי בלא שלום; לכאורה, לאדם בודד ישנם פחות אפשרויות לחיכוכים ולמריבות מאשר אדם החי עם אדם נוסף - אלא שדווקא כאשר מנהלים מערכת יחסים עם אדם אחר השונה מאתנו ניתן להגיע למצב של שלום באמצעות יצירתה של האחדות המורכבת מפסיפס הגוונים השונים שבבית.

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה: (שמות י"ב ב')

ידועים הדברים בהם בחר רש"י לפתוח את חומש בראשית:

"אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל".

הקב"ה התגלה לאברהם אבינו ע"ה וציווה אותו בברית מילה, אמנם המצווה הראשונה שנצטוו ישראל כעם הייתה המצווה על יסודו של לוח השנה היהודי.

פרשת בא | קכג

מדוע דוקא מצווה זו נבחרה להיות המצווה הראשונה שניתנה לעם ישראל? מה כל כך ייחודי במצוה הזאת? מדוע היא עדיפה על מצוות בסיסיות יותר לכאורה כשמירת שבת או כמצוות צדקה?

יתכן שעניין זה יכול להתבאר על פי דברי הגמרא במסכת ראש השנה; הגמרא מתארת מחלוקת שהייתה בין רבן גמליאל לרבי יהושע ביחס לקידוש החודש. מאחר ולא קבל רבי יהושע את דעתו של רבן גמליאל, החליט רבן גמליאל לעשות מעשה:

"שלח לו רבן גמליאל: גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבוןך. הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר. אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר: אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם - בין בזמן בין שלא בזמן אין לי מועדות אלא אלו". (ראש השנה כ"ה ע"א)

ר' עקיבא יסד שישנו הבדל מהותי בין מצוות קידוש החדש לבין שאר המצוות; ביחס לכל המצוות הרי שהמצווה בעצמה תלויה בקב"ה, ואילו אנו מצווים לבצע את המוטל עלינו ולקיים את המצווה. לעומת זאת, במצוות קידוש החדש לא רק האחריות על קיום המצווה מוטלת עלינו, אלא אף היכולת לקבוע את מציאותם של מועדי ישראל כולם. העובדה שלמעשים שלנו יש כח לשנות את המציאות ולהשפיע למעלה היא הבסיס לכל הקשר שבינינו לבין הקב"ה - ולכך נבחרה מצווה זו להיות הפתח והבסיס לשאר המצוות כולם.

ניתן להבין זאת באמצעות השוואה לסגירת עסקת נדל"ן. כאשר רוצים למכור בית לאדם אחר, לפעמים העסקה נסגרת על ידי מסירת המפתח לקונה. זהו מעשה ברור של העברת הבעלות, מכיוון שהמוכר מראה כי הבעלים החדש הוא כעת האחראי. כאשר בורא העולם נתן את המצווה של יצירת לוח השנה היהודי לעם היהודי, הוא למעשה מטיל עלינו להיות הממונים על היהדות. כל השנה היהודית כולל כל המצוות והפרטים של היהדות תלויים בלוח השנה היהודי.

